

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Таможська І. В.

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітніх наук, цифрового навчання та академічного підприємництва
Навчально-наукового інституту міжнародної освіти
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
ORCID ID: 0000-0003-0865-2380

Смирнова І. М.

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної роботи
Дунайського інституту Національного університету
«Одеська морська академія»
ORCID ID: 0000-0003-2085-5391

Перетяга Л. Є.

докторка педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0000-0003-0110-1068

Дослідження присвячене аналізу впливу цифрових технологій на академічну доброчесність у закладах вищої освіти. Визначено дефініцію «академічна доброчесність». Підкреслено неоднозначний вплив цифрових технологій: з одного боку, вони полегшують недоброчесну поведінку (плагіат, фальсифікацію даних, неправильне цитування), з іншого – надають інструменти для її виявлення (програми перевірки на плагіат) і сприяють формуванню етичних норм. Автори проаналізували позитивні й негативні аспекти цього впливу. Серед негативних – розширення можливостей для копіювання, використання штучного інтелекту для генерації контенту, відсутність відповідальності за інтелектуальну власність. Позитивні аспекти включають створення інструментів для виявлення плагіату, можливості для сприяння академічній доброчесності через відкриті освітні ресурси. Підкреслено важливість комплексного підходу до забезпечення академічної доброчесності в умовах цифрової трансформації, що включає активне використання технологій, етичне виховання, розвиток цифрової грамотності, створення сприятливого освітнього середовища, оновлення нормативно-правової бази у сфері академічної доброчесності з урахуванням розвитку цифрових технологій.

У дослідженні представлено результати онлайн-опитування серед здобувачів трьох українських закладів вищої освіти, яке виявило глибоку інтеграцію цифрових технологій в освітній процес. Попри загальне усвідомлення важливості цитування, значна частина здобувачів зазначила, що стикалися з випадками некоректного використання інтернет-матеріалів. Більшість опитаних сумніваються в ефективності чинних методів виявлення академічної недоброчесності в цифровому середовищі. Найбільш дієвими заходами майбутні фахівці вважають заохочення оригінальності, відкритий доступ до якісних матеріалів, роз'яснення правил і використання цифрових інструментів для перевірки джерел.

Ключові слова: академічна доброчесність, здобувачі вищої освіти, освітній процес, плагіат, цифровізація, цифрові платформи.

Tamozhska I. V., Smyrnova I. M., Peretyaha L. Ie. The impact of digital technologies on the formation of academic integrity of future professionals in higher education institutions

The study analyses the impact of digital technologies on academic integrity in higher education institutions. The definitions of 'academic integrity' are defined. The authors emphasise the ambiguous impact of digital technologies: on the one hand, they facilitate dishonest behaviour (plagiarism, data falsification, misquoting), on the other hand, they provide tools for its detection (plagiarism checking programmes) and contribute to the formation of ethical norms. The authors analyse the positive and negative aspects of this impact. The negative aspects include increased opportunities for copying, the use of artificial intelligence to

generate content, and a lack of responsibility for intellectual property. Positive aspects include the creation of tools for detecting plagiarism, opportunities to promote academic integrity through open educational resources. The importance of an integrated approach to ensuring academic integrity in the context of digital transformation, including the active use of technology, ethical education, development of digital literacy, creation of a favourable educational environment, updating the regulatory framework in the field of academic integrity in view of the development of digital technologies, is emphasised.

The study presents the results of an online survey among students of three Ukrainian higher education institutions, which revealed a deep integration of digital technologies into the educational process. Despite a general awareness of the importance of citation, a significant number of students said they had encountered cases of incorrect use of online materials. Most respondents doubt the effectiveness of existing methods of detecting academic dishonesty in the digital environment. Future professionals consider the most effective measures to be the promotion of originality, open access to quality materials, explanation of the rules, and the use of digital tools for source verification.

Key words: *academic integrity, higher education students, educational process, plagiarism, digitalisation, digital platforms.*

Вступ. У сучасному інформаційному суспільстві цифрові технології є невід'ємним складником освітнього процесу в закладах вищої освіти. Вони відкривають нові можливості для навчання, дослідження, обміну інформацією, але водночас створюють виклики для забезпечення академічної доброчесності. Легкість доступу до інформації, можливість копіювання та поширення контенту в цифровому середовищі ставлять під сумнів традиційні підходи до авторства й інтелектуальної власності. Разом із тим цифрові інструменти репрезентують значний потенціал для оптимізації освітнього процесу, забезпечуючи розширення дидактичних можливостей і сприяючи формуванню професійних і цифрових компетентностей, які є ключовими для успішної діяльності майбутніх фахівців у різноманітних галузях економіки та науки.

Питання дослідження академічної доброчесності в закладах освіти відображено в працях Л. Карташової, С. Алексєєвої, В. Ромакіна, В. Шерстюка, В. Касаджика, Т. Тимочко, В. Шерстюка, М. Жарикова, О. Коробкіна й ін. Упровадження цифрових технологій в освітній процес досліджували О. Спірін, В. Биков, І. Смирнова, Л. Карташова, К. Осадча, А. Гуржій та ін.

У праці вчена С. Алексєєва [1] аналізує методологічні аспекти наукових досліджень та академічної доброчесності в контексті цифровізації освітнього простору. Дослідниця констатує, що інтенсифікація використання цифрових технологій супроводжується зростанням кількості випадків плагіату й некоректного цитування серед студентської молоді.

Авторка наголошує на важливості формування стійкої академічної культури й розвитку навичок автономної навчально-дослідницької діяльності в здобувачів як превентивних заходів у боротьбі з академічною недоброчесністю.

Метою статті є дослідження впливу цифрових технологій на формування академічної доброчесності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, виявлення як позитивних можливостей, так і потенційних ризиків.

Методи та методики дослідження. У ході дослідження інтегровано комплексний і системний наукові підходи. Застосування зазначеної методологічної комбінації забезпечило всебічний аналіз психолого-педагогічної літератури, включаючи монографії, дисертаційні дослідження та наукові статті, що охоплюють обрану проблемну галузь. Це сприяло не лише глибокому розумінню теоретичних основ досліджуваного явища, а й вираженню специфіки наявних наукових концепцій і точок зору. У свою чергу, це зумовило більш аргументоване формулювання висновків і рекомендацій, спрямованих на подальше розроблення практично значущих питань. Застосування методу опитування дало змогу встановити характер впливу цифрових технологій на процес формування академічної доброчесності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

Результати. Одним із ключових викликів, що постають перед сучасною академічною доброчесністю, є нестримна цифровізація освітнього середовища. З одного боку, прогрес інформаційних технологій об'єктивно

сприяє розширенню доступу до різноманітних наукових ресурсів і значно оптимізує процеси обміну знаннями між учасниками освітнього й наукового простору. Після законодавчого закріплення Законом України «Про освіту» 2017 року принципу академічної доброчесності Міністерство освіти і науки України розробило й оприлюднило низку методичних рекомендацій, адресованих керівникам закладів освіти. Ці рекомендації акцентують увагу на імперативі неухильного дотримання норм академічної доброчесності всіма без винятку суб'єктами освітнього процесу – педагогічними працівниками, науково-педагогічними працівниками, здобувачами освіти й іншими учасниками. Особливий наголос зроблено на обов'язку адміністрації закладів освіти щодо впровадження ефективних механізмів превенції та своєчасного виявлення фактів порушення академічної доброчесності, що є ключовим для забезпечення якісного й чесного освітнього середовища.

Проаналізуємо дефініцію «академічна доброчесність».

Академічна доброчесність, що часто розглядається як синонім наукової чесності, являє собою фундаментальний етичний принцип і нормативну парадигму поведінки, яка регламентує освітню й науково-дослідницьку діяльність. Вона передбачає безумовне дотримання високих стандартів чесності, інтелектуальної сумлінності й моральної прозорості на всіх етапах академічної роботи, охоплюючи викладання, проведення наукових досліджень, підготовку публікацій та інші форми академічної діяльності [1; 2].

Як зазначають науковці у дослідженні [1, с. 839], «академічна доброчесність є фундаментальною складовою якісного освітнього процесу та результативних наукових досліджень. Її забезпечення є результатом консолідованих зусиль усіх суб'єктів академічної спільноти – здобувачів освіти, науково-педагогічних працівників, адміністративного персоналу закладів освіти та державних органів управління освітою».

Цифрові технології неоднозначно впливають на формування академічної доброчесності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. З одного боку, вони створюють нові можли-

вості для недоброчесної поведінки, полегшуючи плагіат і фальсифікацію даних. З іншого боку, вони надають потужні інструменти для виявлення академічної недоброчесності та сприяють формуванню етичних норм поведінки в цифровому середовищі.

Здійснюючи аналітичний огляд та узагальнення сутнісних характеристик зазначених вище дефініцій, розглянемо основні аспекти цього впливу, як позитивні, так і негативні [1; 3; 4; 2].

Першим негативним аспектом є розширення можливостей для недоброчесної поведінки. Інтернет надає безпрецедентний доступ до величезної кількості текстів, зображень, мультимедійних матеріалів, що значно полегшує копіювання та представлення чужої роботи як власної. Розвиток ШІ-інструментів, здатних генерувати тексти, коди й інші види контенту, створює нові виклики для ідентифікації плагіату й визначення авторства. Цифрові інструменти полегшують маніпулювання даними досліджень, їх викривлення або створення фіктивних результатів.

Другим негативним аспектом є вплив на формування етичних норм і цінностей у здобувачів. Легкість копіювання й обміну інформацією в цифровому середовищі може призводити до розмивання розуміння індивідуальної відповідальності за інтелектуальну власність, а ідея вільного обміну інформацією в інтернеті може вступати в конфлікт з принципами академічної доброчесності, що передбачають повагу до авторського права. Разом із тим варто зазначити, що викладачі відіграють ключову роль у формуванні культури академічної доброчесності, використовуючи цифрові технології для навчання здобувачів правил академічного письма, етичного використання інформації, наслідків академічної недоброчесності.

Одним із позитивних аспектів є створення нових інструментів для виявлення академічної недоброчесності. Існують спеціалізовані програми (наприклад, Turnitin, Unicheck), які порівнюють студентські роботи з великими базами даних текстів, виявляючи текстові збіги й потенційний плагіат, а цифрові технології дають можливості для швидкої перевірки достовірності інформації та першоджерел.

Не менш важливим позитивним аспектом є створення можливостей для сприяння академічній доброчесності через використання відкритих освітніх ресурсів (далі – OER), адже використання OER може зменшити спокусу плагіату, надаючи здобувачам доступ до якісних навчальних матеріалів, які можна легально використовувати з належним зазначенням авторства. Цифрові платформи можуть включати вбудовані інструменти для цитування, перевірки на плагіат і сприяння академічній чесності.

Таким чином, можна зробити висновок, що для забезпечення високого рівня академічної доброчесності в умовах цифрової трансформації освіти необхідний комплексний підхід, що включає таке:

- активне використання технологій для виявлення академічної недоброчесності й запобігання їй;
- посилення етичного виховання здобувачів, формування в них розуміння цінності академічної чесності й відповідальності за власну роботу;
- розвиток цифрової грамотності здобувачів і викладачів, навчання їх правил етичного використання інформації й цифрових інструментів;
- створення сприятливого академічного середовища, що заохочує оригінальність, критичне мислення й повагу до інтелектуальної власності;
- постійне оновлення нормативно-правової бази закладів вищої освіти у сфері академічної доброчесності з урахуванням розвитку цифрових технологій.

Як зазначалося вище, разом зі створенням нових можливостей для освітнього процесу цифровізація зумовлює розроблення й імплементацію технологічних механізмів контролю за дотриманням принципів академічної доброчесності. Одним із найбільш поширених і дієвих інструментів у цьому контексті є системи автоматизованої перевірки на плагіат, серед яких широко використовуються такі програмні комплекси, як Turnitin, Unicheck, PlagScan тощо. Зазначені системи здійснюють автоматизований аналіз текстових матеріалів на предмет наявності неправомірних запозичень із наявних електронних баз даних та інтер-

нет-ресурсів, надаючи кількісну оцінку рівня їх оригінальності. Однак, незважаючи на свою ефективність у виявленні прямих текстових збігів, ці інструменти мають певні методологічні обмеження. Зокрема, вони не завжди здатні ідентифікувати випадки ретельного перефразування або адаптації оригінального тексту без належного посилання на першоджерело, що становить приховану форму плагіату. Крім того, існують технічні способи обходу таких систем, що потребує постійного вдосконалення алгоритмів їх роботи й розроблення нових підходів до виявлення академічної недоброчесності в умовах динамічного розвитку цифрового середовища.

Ефективне використання потенціалу цифрових технологій у поєднанні із цілеспрямованими педагогічними зусиллями є ключем до формування культури академічної доброчесності серед майбутніх фахівців, що є запорукою їхнього успішного професійного розвитку та внеску в розбудову чесного й відповідального суспільства. З метою виявлення того, як цифрові технології впливають на формування академічної доброчесності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, автори провели онлайн-опитування серед здобувачів Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія», Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського й Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. В опитуванні взяли участь 98 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти й 4 здобувачі третього рівня вищої освіти (доктора філософії), із яких 75,6% – чоловіки та 24,4% – жінки.

На запитання «Як часто Ви використовуєте цифрові технології (інтернет, онлайн-платформи, програмне забезпечення тощо) у своєму навчанні?» відповіді здобувачів розподілилися так: постійно (55%), часто (35,5%), іноді (8,5%), рідко (1%). Отримані результати свідчать про глибоке проникнення цифрових технологій у сучасну освітню практику. Панівна частка здобувачів освіти розглядає інтернет, онлайн-платформи та програмне забезпечення як невід'ємні компоненти освітнього процесу.

Аналіз відповідей на запитання щодо обізнаності здобувачів освіти з поняттям «акаде-

мічна доброчесність» демонструє переважно високий рівень ознайомленості із цією дефініцією серед опитаної групи. Майже половина респондентів (47,8%) засвідчила, що знайома з концепцією академічної доброчесності, що свідчить про певну інституційну увагу до формування відповідних етичних норм в освітньому процесі. Ще більша частка опитаних (50,5%) зазначила загальну обізнаність із зазначеним поняттям. Цей показник підкреслює широке поширення терміна «академічна доброчесність» в освітньому середовищі, хоча рівень розуміння його глибинних аспектів може варіюватися. Варто відзначити незначну частку респондентів, які мають лише деяке уявлення про академічну доброчесність (1,7%). Цей показник може вказувати на необхідність подальшого посилення інформаційно-просвітницької роботи серед здобувачів вищої освіти з метою формування чіткого й усебічного розуміння принципів академічної чесності. Примітно, що жоден з опитаних респондентів не відзначив повної необізнаності з поняттям «академічна доброчесність». Цей факт є позитивним індикатором, що свідчить про загальне усвідомлення важливості етичних норм в академічній діяльності.

Аналіз відповідей на наступне запитання представлено у вигляді кругової діаграми (рис. 1).

Результати аналізу діаграми вказують на те, що більшість здобувачів освіти обізнані про наявність програм для перевірки на плагіат у своєму закладі вищої освіти. Проте існує значна частка здобувачів, які потребують більш глибокого розуміння принципів роботи

цих програм, а також невелика група, яка не володіє відповідною інформацією.

Аналіз відповідей на питання щодо випадків використання матеріалів з інтернету без належного цитування серед здобувачів освіти та їхніх одногрупників виявляє помітну тенденцію до дотримання норм академічної доброчесності, проте фіксує наявність окремих порушень. Більшість респондентів (80,7%) зазначила, що такі випадки траплялися рідко. Цей показник є позитивним індикатором, що свідчить про загальне усвідомлення важливості належного цитування й поваги до інтелектуальної власності. Проте значна частка опитаних усе ж таки стикалася з використанням матеріалів без цитування: 7,2% вказали, що це траплялося часто, а 10% – іноді, тобто сумарно 17,2% респондентів прямо або опосередковано підтвердили наявність порушень академічної доброчесності. Лише незначна частина здобувачів (2,1%) стверджує, що таких випадків ніколи не траплялося. Цей показник може відображати як високий рівень академічної свідомості в окремих групах, так і потенційну необізнаність щодо певних форм неналежного використання матеріалів. Таким чином, результати опитування демонструють, що, попри загальну тенденцію до дотримання норм цитування, проблема використання інтернет-матеріалів без належного оформлення залишається актуальною (рис. 2).

Більшість опитаних (62,5%) зазначила «нейтрально» щодо наявних методів виявлення академічної недоброчесності в цифровому середовищі. Це є тривожним сигналом,

Чи знаєте Ви про існуючі програми для перевірки на плагіат, які використовуються у Вашому закладі освіти?
102 відповіді

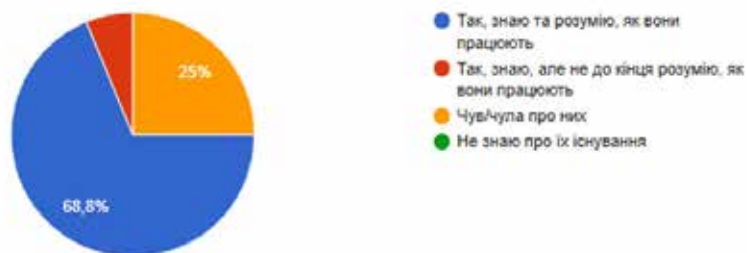

Рис. 1. Відповіді респондентів щодо питання про обізнаність з програмами для перевірки на плагіат, які використовують у закладі освіти

На Вашу думку, наскільки ефективними є існуючі методи виявлення академічної доброчесності в цифровому середовищі?
102 відповіді

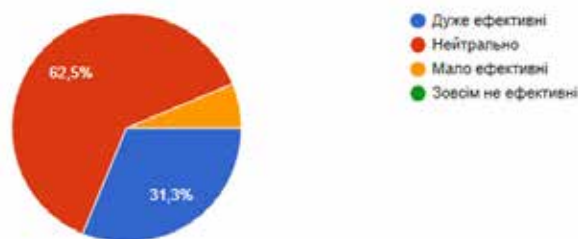

Рис. 2. Відповіді респондентів на питання щодо ефективності наявних методів виявлення академічної доброчесності в цифровому середовищі

оскільки свідчить про низьку довіру значної частини здобувачів до дієвості застосовуваних інструментів і підходів у боротьбі з академічною нечесністю в онлайн-середовищі. Значна частка респондентів (31,3%) оцінює ефективність методів як «дуже ефективну». Отримані результати підкреслюють необхідність перегляду й удосконалення наявних методів виявлення академічної доброчесності в цифровому середовищі. Важливо не лише впроваджувати більш ефективні технологічні рішення, а й зосереджуватися на формуванні в здобувачів високих етичних стандартів і культури академічної доброчесності.

На запитання «Які, на Вашу думку, заходи могли б сприяти підвищенню рівня академічної доброчесності в умовах активного використання цифрових технологій?» можна було обрати декілька варіантів відповідей. Результати розподілилися так:

- посилення контролю за використанням інтернет-ресурсів – 12,4%;
- детальніше роз'яснення правил академічної доброчесності – 42,4%;
- використання сучасних програм для виявлення плагіату – 24,7%;
- заохочення оригінальності й самостійності виконання робіт – 55,7%;
- навчання правильного цитування та посилання на джерела – 14,7%;
- більш суворе покарання за порушення академічної доброчесності – 36,8%;
- використання цифрових інструментів для перевірки джерел – 41,7%;

– створення відкритого доступу до якісних навчальних матеріалів – 47,6%.

Узагальнюючи, зазначимо, що результати проведеного онлайн-опитування серед здобувачів трьох українських закладів вищої освіти виявили глибоку інтеграцію цифрових технологій в освітній процес. Попри загальне усвідомлення важливості цитування, значна частина здобувачів стикалася з випадками використання інтернет-матеріалів без належного оформлення, більшість опитаних висловили сумнів щодо ефективності наявних методів виявлення академічної доброчесності в цифровому середовищі. Серед заходів, які, на думку здобувачів, могли б підвищити рівень академічної доброчесності, найбільш популярними виявилися заохочення оригінальності й самостійності виконання робіт, створення відкритого доступу до якісних навчальних матеріалів, детальніше роз'яснення правил академічної доброчесності, використання цифрових інструментів для перевірки джерел.

Висновки. У процесі дослідження автори проаналізували дефініцію «академічна доброчесність». Дослідили, що забезпечення високого рівня академічної доброчесності в умовах цифрової трансформації освіти потребує комплексного підходу, який поєднує активне використання технологій для виявлення академічної доброчесності й запобігання їй, посилення етичного виховання здобувачів, розвиток цифрової грамотності викладачів і здобувачів, створення сприятливого акаде-

мічного середовища та постійне оновлення нормативно-правової бази закладів вищої освіти. Результати проведеного онлайн-опитування серед здобувачів трьох українських закладів вищої освіти засвідчили беззапере-

чну й усеосяжну інтеграцію цифрових технологій у сучасну освітню практику. Це явище проявляється в широкому спектрі застосування інтернет-ресурсів, онлайн-платформ як невід'ємних компонентів освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Алексеева С. Методология научных исследований та академічна доброчесність: виклики в умовах цифровізації. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. № 34. С. 5–8.
2. Білоус О. С., Пилипчук В. І. Академічна доброчесність у вищій освіті: виклики та перспективи. *Вища освіта України*. 2019. № 4(85). С. 52–64.
3. Лещенко Т. О., Шевченко О. М. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти як провідний чинник підготовки фахівців. *Trends in the development of science in the modern world*. 2022. С. 247–251.
4. Опольська М. В., Попадич О. О., Попадич Б. Т., Петухова Т. А. Концепт категорії академічної доброчесності у вищій освіті. *Наука і техніка сьогодні*. 2025. № 2(43). С. 834–840. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-2\(43\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-2(43)).
5. Borzenko O., Tamozhska I., Varhata O., Hetmanenko L., Shevchuk V. Development of Modern Teaching Methods under the Influence of Information Technologies. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*. 2024. № 22(2). P. 269–4279. URL: <https://doi.org/10.57239/PJLSS2024-22.2.00315>.
6. Tamozhska I., Chubuk R., Pienov V., Myroshnychenko N., Prokofyeva L. Innovative teaching methods for developing basic skills in higher education students through real professional contexts. *Salud, Ciencia y Tecnología – Serie de Conferencias*. 2024. № 3. URL: <https://doi.org/10.56294/sctconf2024.1214>.

References

1. Aliksieieva, S. (2024). Metodolohiia naukovykh doslidzhen ta akademichna dobrochesnist: vyklyky v umovakh tsyfrovizatsii [Research methodology and academic integrity: challenges in the context of digitalization]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. № 34. S. 5–8 [in Ukrainian].
2. Bilous, O. S., & Pylypchuk, V. I. (2019). Akademichna dobrochesnist u vyshchii osviti: vyklyky ta perspektyvy [Academic integrity in higher education: challenges and prospects]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. № 4(85). S. 52–64 [in Ukrainian].
3. Leshchenko, T. O., & Shevchenko, O. M. (2022). Motyvatsiia navchalnoi diialnosti здobuvachiv vyshchoi osvity yak providnyi chynnyk pidhotovky fakhivtsiv [Motivation of educational activity of higher education students as a leading factor in training]. *Trends in the development of science in the modern world*. S. 247–251 [in Ukrainian].
4. Opolska, M. V., Popadych, O. O., Popadych, B. T., & Petukhova, T. A. (2025). Kontsept katehorii akademichnoi dobrochesnosti u vyshchii osviti [The concept of the category of academic integrity in higher education]. *Nauka i tekhnika sohodni*. № 2(43). S. 834–840. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-2\(43\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-2(43)) [in Ukrainian].
5. Borzenko, O., Tamozhska, I., Varhata, O., Hetmanenko, L., & Shevchuk, V. (2024). Development of Modern Teaching Methods under the Influence of Information Technologies. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*. 22(2), rr. 269–4279. <https://doi.org/10.57239/PJLSS2024-22.2.00315> [in English].
6. Tamozhska, I., Chubuk, R., Pienov, V., Myroshnychenko, N., & Prokofyeva, L. (2024). Innovative teaching methods for developing basic skills in higher education students through real professional contexts. *Salud, Ciencia y Tecnología – Serie de Conferencias*. 3. <https://doi.org/10.56294/sctconf2024.1214> [in English].